

№ 03 (500)
Студзень 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Землякі-мастакі: Яўген Ждан з Нясвіжчыны і Леанід Гомануў са Слаўгарада – стар. 3 і 7

Новая рубрыка: падзеі Першай сусветнай вайны і беларусы – стар. 4

Ушанаванне: зборнік памяці Віталія Скалабана – стар. 5

«Шчыра дзякуем за магчымасць творчага супрацоўніцтва, за актыўную пазіцыю рэдакцыі і проста за тое, што ў нашай краіне існуе такое выданне, якое паслядоўна і лагічна сцвярджае, што мы не насельніцтва, а народ, беларускі народ!»

Мікалай
ІВАНЕНКА,
намеснік дырэктара
Вілейскай гімназіі № 2
на вучэбнай працы

... 499, 500, 501...

Віншаванні чытачоў

У «Краязнаўчай газеты» своеасаблівы юбілей – выходзіць з друку 500-ы яе нумар. Многа гэта ці мала за амаль што адзінаццаць гадоў існавання выдання? З улікам таго, якіх вялікіх намаганняў патрабуе кожны яе выпуск, калі яе выдаўцам патрэбна думаць, дзе знайсці неабходныя сродкі, каб разлічыцца з друкарняй і поштай, дык можна сказаць, што 500 нумароў – гэта нямала.

У «Краязнаўчай газеты» атрымалася аб'яднаць вакол сябе шматлікіх даследчыкаў гісторыі роднага краю. Гэта галоўнае, чаго яна дасягнула. Зараз у краязнаўцаў ёсць магчымасць падзяліцца вынікамі сваіх пошукаў на старонках спецыялізаванага выдання. Добра і тое, што газета не абмяжоўвае аўтараў у выбары тэмы.

Засмучае адно. Тыраж газеты невялікі. Сёлета ён нават стаў меншым за адну тысячу экзэмпляраў. Таму нам, краязнаўцам, на месцах патрэбна актывізаваць працу па папулярызацыі свайго любімага выдання.

Віншую калектыву рэдакцыі «Краязнаўчай газеты» з юбілейным нумарам, жадаю творчых поспехаў, новых цікавых аўтараў і – падпісчыкаў!

Мікалай ШУКАНАЎ, краязнаўца, г. Жлобін

Шчыра віншую ўсіх нас, краязнаўцаў, з прыкметнай падзеяй у сучасным краязнаўчым руху – выхадам у свет 500-га нумара нашай «Краязнаўчай газеты». Ужо некалькі гадоў вылісваю яе. З вялікім нецярпеннем чакаю кожны новы нумар. Дзень, калі паштальён прыносіць газету – святочны для мяне.

У пошуках новых звестак пра свой родны край часта езджу па Рагачоўшчыне і па-за яе межамі. Заўсёды бяру з сабой некалькі нумароў «Краязнаўчай газеты», каб расказаць пра яе тым, хто яшчэ не ведае. І, калі праз некаторы час зноў прыязджаю ў тую ці іншую вёску, радуся, што і тут ужо ёсць яе падпісчыкі.

У сувязі з выхадам у свет юбілейнага нумара хочацца пажадаць рэдакцыі ўсяго самага найлепшага. Будзьма разам!

Аляксандр ПАТАПАЎ, краязнаўца, г. Рагачоў

На тым тыдні

✓ 15 студзеня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылі выстаўку жывапісных працаў Тамары Васіляўскене «Турботы і дні Крысцініса Данелайціса» з фондаў Калінінградскага абласнога гісторыка-мастацкага музея, прымеркаваную да 300-гадовага юбілею пачынальніка і класіка літоўскай літаратуры.

Цягам мінулага года выстаўка з поспехам экспанавалася ў Калінінградзе, Вільнюсе і Коўне. У Мінску яна арганізаваная пры падтрымцы Міністэрства культуры Калінінградскай вобласці Расійскай Федэрацыі, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

✓ 15 студзеня ў Музеі гісторыі горада Мінска пачала працаваць фотавыстаўка «Портрет сучасніка» з архіваў Народнага фотаклуба «Мінск». У экспазіцыі прадстаўлена больш чым 100 фатаграфіяў 36 аўтараў, якія працуюць у розных стылях і выкарыстоўваюць разнастайныя падыходы.

На выстаўцы няма ні афіцыйнага параднага партрэта, ні гламура, ні рэкламных здымкаў. Агульнае на іх – жыццё і людзі навокал. А разам гэта ўсё – вобраз нашага сучасніка.

Выстаўка будзе працаваць да 9 сакавіка.

✓ 15 студзеня ў арт-кавярні Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь адбылося адкрыццё персанальнай выстаўкі Валерыя Ляшкевіча і прэзентацыя дакументальнай стужкі пра мастака «Перакрэсток».

Для жыхароў Гомеля бяздомны дзядулька, які малое свае «карцінкі» на вуліцы, – мясцовая адметнасць, а для мастацтвазнаў-

цаў – феномен, які варты ўвагі, цікавы мастак. А вось для аўтараў фільма – чалавек, які адлюстроўвае ў малюнках свой погляд на жыццё, сваю філасофію, сваё ўяўленне пра дабро і зло. Аўтары фільма паспрабавалі раскрыць драму мастака праз назіранне цягам года за яго жыццём.

На выстаўцы, якая працуе да 27 студзеня, прадстаўлена каля 25 твораў мастака.

✓ 17 студзеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі выстаўку этнаграфічнай лялькі, арганізаваную музеем разам з клубам «Папараць-кветка».

У экспазіцыі прадстаўлены лялечныя кампазіцыі, што адлюстроўваюць традыцыйны беларускі касцюм і міфалагічныя персанажы. Увазе гледачоў прадстаўленыя вобразы беларускай міфалогіі: Зюзя – бог зімы, багіня вясыны – Лёля, багіня лета – Цеця і Жыцень – бог восені, выкананыя ў поўнай адпаведнасці з іх міфалагічным апісаннем.

Таксама наведнікам прапануюць разам з майстрамі клуба «Папараць-кветка» здзейсніць невялікае падарожжа па тэрыторыі Беларусі канца XIX – пачатку XX стагоддзя і ўбачыць маленькую копію беларускага народнага касцюма.

Выстаўку можна наведаць да 2 лютага.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Г. Трушына, «Зюзя»

Кніжныя Каляды

У Слуцкай раённай цэнтральнай бібліятэцы існуе цікавая традыцыя – пад час навагодніх і калядных святаў адбываюцца «Кніжныя Каляды», калі ў бібліятэцы пануе ні з чым не параўнальная атмасфера.

12 студзеня прайшла вясёлая сустрэча: супрацоўнікі бібліятэкі правялі этнаграфічны экскурс «Тэрыторыя зімовых святаў», а на працягу дня чытачоў чакаў святочны сюрпрыз пад назваю «Калядныя цуды». На Шчадраца стол мусіць ламіцца ад страваў, пра гэта і паклапаціліся бібліятэкары аддзела абслугоўвання, падрыхтаваўшы для наведнікаў book-пачастунак – кніжную выстаўку «Шчодры стол». Дапытлівых чытачоў «частавалі» займальнымі часопісамі і цікавымі кнігамі. Тут былі кніжныя падборкі на любы густ, а ў кожным тэматычным стосе налічвалася па 12 кніг (па колькасці месяцаў). Свята атрымалася гучным, цікавым, займальным, вясёлым і нават казачным: стосы добрых кніг чытачы выцягвалі адразу з печы – простаі, пабеленай, з прыпечкам, і нават з імправізаванай льяжанкаю.

Упэўненыя, што гэтая традыцыя будзе працягвацца і далей, бо нашыя чытачы чакаюць «Кніжныя Каляды», як і Новы Год, з хваляваннем і святочным настроём.

*Валянціна ЦЭТАЛКА,
загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі
Слуцкай РЦБ*

Афіцыйна

Пытанні нацыянальнай культуры ў НАН Беларусі

Прэзідыум Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі на пасяджэнні 15 студзеня заслухаў і абмеркаваў навуковы аналітычны даклад «Народна-традыцыйная культура і задачы дзяржавы ў кантэксце сучасных этнакультурных працэсаў», падрыхтаваны дырэктарам Цэнтра даследавання беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі,

членам-карэспандэнтам НАН Беларусі Аляксандрам Лакоткам.

У абмеркаванні прынялі ўдзел кіраўнікі і супрацоўнікі дзяржаўных устаноў і грамадскіх арганізацыяў, у тым ліку Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, Беларускай дзяр-

жаўнай акадэміі музыкі, інстытутаў гісторыі і філасофіі НАН Беларусі, ГА «Беларускі фонд культуры» і інш.

Таксама актыўна ўдзельнічалі і выступалі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Радзькоў і старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь А. Рубінаў.

Па выніках абмеркавання была прынятая пастанова Прэзідыума НАН Беларусі.

*Паводле
інфармацыі арганізацый*

Юбілей навуковага цэнтра

У апошнюю нядзелю студзеня ў нашай краіне адзначаецца День беларускай навукі. Да свята Цэнтральная навуковая бібліятэка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі падрыхтавала шэраг мерапрыемстваў, якія адбываюцца з 13 па 31 студзеня. Сёлета святочныя акцыі прымеркаваныя да 85-годдзя з дня заснавання НАН Беларусі.

У гэтыя дні праводзіцца акцыя «Стань чытачом навуковай бібліятэкі бясплатна!» для маладых навукоўцаў, аспірантаў, магістрантаў. Каб апынуцца ў шэрагу шчаслівых уладальнікаў чытацкага білета, які дае правы на карыстанне ўсімі інфармацыйнымі рэсурсамі і паслугамі ў чытальных залах і цэнтрах бібліятэкі, неабходна мець пашпарт, службовае пасведчанне ці даведку, што пацвярджаюць месца працы.

З пачатку акцыі ў холе бібліятэкі дэманструецца выстаўка «Нацыянальная акадэмія навук Беларусі: 85 гадоў з дня заснавання»,

на якой адлюстраваны асноўныя этапы развіцця найбуйнейшага навуковага цэнтра краіны. Экспазіцыя будзе дэманстравацца на працягу года.

З 20 па 31 студзеня – акцыя «Мяняем кнігу на кнігу». Для абмену прымаюцца любыя кнігі па жанры, тэматыцы і году выдання з хатніх бібліятэк.

З 20 па 27 студзеня працуе выстаўка «Навука Беларусі: інавацыі, тэхналогіі, прырытэты». У экспазіцыі прадстаўленыя манаграфіі, зборнікі навуковых працаў, матэрыялы міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыяў і сімпозіумаў 2012–2013 гг., што знаёмяць з асноўнымі накірункамі фундаментальных і прыкладных навуковых даследаванняў і распрацовак вучоных. Да 28 студзеня з выстаўкай можна азнаёміцца ў холе бібліятэкі, а пасля ў чытальных залах устаноў.

*Паводле
інфармацыі
арганізацый*

... 499, 500, 501...

Краязнаўчая энцыклапедыя з 500 нумароў

Час бяжыць хутка, асабліва, калі нешта робіш, нечым займаешся. Час хутка бяжыць і для «Краязнаўчай газеты». Нядаўна СМІ пісалі, што ў Беларусі выйшаў з друку першы нумар газеты для тых, хто цікавіцца краязнаўствам. І вось на друкарскім варштаце надрукаваны 500-ы нумар нашай любай, дарагой і мілай газеты. Але ж якой любай, як дзяўчына ці жанчына, нашая газета ні была б, да яе заўсёды ўзнікаюць і пытанні, і заўвагі, і пажаданні быць лепшай, каб яна яшчэ больш прыцягвала чытачоў.

Мне падабаецца ў «Краязнаўчай газеце» шмат што. Найперш гэта артыкулы пра краязнаўчыя адкрыцці, пра людзей, якія жывуць у глыбінцы і займаюцца краязнаўствам, пра новыя кнігі, якія выдаюцца па краязнаўстве ў розных рэгіёнах Беларусі, а мы пра іх не ведаем, гэта рэпартажы з прэзентацыяў, сустрэчаў, канферэнцыяў, гэта архіўныя, бібліятэчныя і музейныя адкрыцці. Усё гэта павінна прысутнічаць на старонках «КГ» і яно, дзякаваць калектыву рэдакцыі, ёсць. Але мне страшна не падабаецца паліграфічная якасць выдання, яна проста жудасная. Слонімскай партызаны ў гады Другой сусветнай вайны газету «Барацьба» ў лесе выпускалі значна лепшай якасці, чым сёння выходзіць «Краязнаўчая газета». Мне не падабаецца

«Малая краязнаўчая энцыклапедыя», бо яе ніхто не чытае і яна проста забівае месца ў газеце. Мне не падабаецца першая старонка выдання, дзе назва газеты і «У нумары» займаюць на паласе столькі месца, што тут маглі б быць некалькі цікавых інфармацыяў па беларускім краязнаўстве. Газета робіцца не для таго, каб зрабіць яе і хутчэй аддаць у друк, а для таго, каб яе чыталі, перадавалі з рук у рукі, спрачаліся па апублікаваных матэрыялах, бераглі нумары газет ці рабілі выразкі публікацыяў-адкрыццяў.

Прапаную ў «КГ» увесці рубрыку «Краязнаўчая кнігарня», дзе паведамлялася б, якія і дзе ў Беларусі, напрыклад, за мінулы месяц выйшлі кнігі, звязаныя з краязнаўствам. Кароткая іх анатацыя, дзе і ў каго гэтыя выданні можна купіць і колькі яны каштуюць. Добра было б, каб рэдакцыя разы два на год збірала ў Мінску краязнаўцаў з розных куткоў Беларусі (праезд, вядома ж, за іх кошт): сустрэцца, пагутарыць, паслухаць думкі краязнаўцаў з розных рэгіёнаў. А татрымліваецца, што ёсць такія раённыя цэнтры, школы рэдка трапляюць публікацыі на старонкі нашага выдання. Добра было б, каб рэдакцыя адзін раз у год выпускала кніжку

лепшых публікацыяў года на старонках «КГ». Вы скажаце, а грошы дзе браць? Шукаць трэба, прасіць трэба – Мінск вялікі, гэта ж не мой Слонім ці суседняя Зэльва.

Рэдакцыя «КГ» з дапамогай сваіх аўтараў павінна шукаць краязнаўцаў на перыферыі. Вось я не ведаю, хто займаецца краязнаўствам і ці ёсць, напрыклад, такія людзі ў Сянно, Клічаве, Хоцімску, Чавусах, Расонах, Ушачах, Шуміліне, Чачэрску, Хойніках, Карме, Лоеве, Брагіне, Воранаве, Лёзне, Маларыце і г.д. Як там справы ідуць на ніве нашага краязнаўства? Магчыма, рэдакцыя газеты трэба часцей выязджаць у рэгіёны, сустракацца там з тымі, хто даследуе родны край. Раней раённыя газеты шмат увагі і старонак аддавалі краязнаўчым артыкулам. А цяпер яны і памерам сталі большыя, і каляровыя выдаюцца, але такія сумныя і нецікавыя, а большасць з іх перайшла на рускую мову, якая зрабіла «раёнкі» наогул чужымі, што я нават не магу на гэта знайсці адпаведных словаў. Былі ў «раёнках» і старонкі спадчыны, літаратурныя старонкі, іншыя падобныя родныя выпускі. Цяпер амаль усё гэта знікла з нашых раённых газет. І каб аб'явілі конкурс у Беларусі на самыя нецікавыя ра-

ённыя выданні, то першае месца занялі б амаль усе – прызоўне хапіла б. І гэта бяда. Таму што заўсёды, хоць сцісла, але асвятляўся краязнаўчы рух у тым ці іншым рэгіёне. Цяпер, на вялікі жал, не. Я летась напісаў каля дзесяці артыкулаў па краязнаўстве спецыяльна для раённых цэнтраў, з пэўнымі краязнаўчымі адкрыццямі і архіўнымі знаходкамі, гутаркамі з цікавымі людзьмі-землякамі і даслаў іх у краснапольскую, дзятлаўскую, зэльвенскую, ушацкую і іншыя раённыя газеты, а ганарар прапанаваў у фонд іх выданняў (бо якія там ганарары, кот наплакаў), і што вы думаеце – яны так і не з'явіліся ў друку.

Таму ўсе гісторыка-краязнаўчыя, фальклорна-этнаграфічныя, літаратурныя і іншыя нашыя даследаванні, нашыя справы кладуцца «на плечы» «Краязнаўчай газеце». І як бы і хто яе ні крытыкаваў, у тым ліку і я, дзякаваць Богу, што яна ёсць і паціху рыпіць на старым возе, на які паселі бедныя краязнаўцы з усёй Беларусі і едуць па гісторыі нашай Бацькаўшчыны. Воз рыпіць, пішчыць, але едзе. Глядзіш: а на ім ужо 500 нумароў нашай газеты. Атрымалася цэлая вялікая краязнаўчая энцыклапедыя. Дык у добры шлях, мая любая, дарагая газета!

*Сяргей
ЧЫПРЫН,
г. Слонім*

На сыходзе Калядаў

Яшчэ ад пачатку снежня ў мінскай этнакраме «Рагна» пачалася гарачая пара. У рамках «Калядай майстэрні» ладзіліся разнастайныя майстар-класы і варштаты: вучылі рабіць елачныя ўпрыгожанні з саломы, размалёўваць пернікі, давалі шмат розных цікавых ды карысных ведаў і ўменняў. У рамках «Музычных сустрэчаў на Каляды» ахвочыя мелі магчымасць пабачыць батлейкавае прадстаўленне, пачуць спева фальклорнага гурта «Горынь», старадаўнюю музыку ў выкананні Алеся Чумакова, бардаўскія спевы Яўгена Барышнікава, які вядомы таксама як дудар.

Адной з апошніх калядных музычных сустрэчаў у этнакраме стаў чарговы канцэрт Я. Барышнікава, што адбыўся 15 студзеня. Своеасаблівай нагодай да яго была абрадавая гульня, распаўсюджаная ў свой час на тэрыторыі Беларусі, – «Жаніцтва Цярэшкі».

Ладзілася яна ў дні калядных святаў, калі хлопцы і дзяўчаты сыходзіліся разам, выбіралі кожны сабе пару і жартам «жаніліся». Матывы спеваў, што гучалі пад час гульні, знайшлі месца і ў адной з песень Я. Барышнікава:

*Напамінам страшнага граху
Кожны дзень і кожная
хвіліна.*

*Гэй, Цярэшка,
што ў твайм мяху?
Напаміны, напаміны,
напаміны...*

У паўднёвым памяшканні з прыглушаным святлом, з доўгімі фантастычнымі ценямі па кутах лёгка было паверыць і ў існаванне Цярэшкі, і ў міфічнага князя Бая ды сына яго Белаполя, пра якіх таксама згадваў між песнямі Я. Барышнікаў. Калядныя імпрэзы ў этнакраме «Рагна» заканчваюцца – апошняй стаў канцэрт смывокай музыкі, што прайшоў дзямі. Але няма сумневаў, што ў хуткім часе яе наведнікаў будучы чакаць новыя цікавыя сустрэчы з іншых нагодаў, паводле іншых датаў календара беларусаў.

*Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота Святланы КЛЕПІКАВАЙ
і аўтара*

Карцінная галерэя для Снова

Напрыканцы 2013 года ў сценах Сноўскай сярэдняй школы адбылася значная падзея – на яе базе адкрылі карцінную галерэю заслужанага мастака Беларусі Яўгена Ждана, нашага земляка (у Снове знаходзіцца таксама дом-музей творцы, створаны ў 2005 года). 50 сваіх працаў падарыў Яўген Іванавіч роднай школе (пра што раней пісала «КГ»).

Хоць мастак амаль усё жыццё жыў у сталіцы, але душой ён у сваёй вёсцы Тарэйкі, што побач са Сновам. Тут, на хутары дзед Іосіфа Фёдаравіча Слабко, 15 студзеня 1937 года нарадзіўся будучы мастак. Дзед быў мудры чалавек. Заўважыўшы, што ма-

ленькі Яўген любіць назіраць навакольную прыроду і спрабуе нешта маляваць, падарыў унуку каляровыя алоўкі і альбом для малявання. Маці мастака Надзея Іосіфаўна ткала і вышывала цудоўныя поцілкі і ручнікі. Ганарылася ўнукам і бабуля Ганна, якая

хадзіла па вёсцы і ўсім паказвала малюнкi хлопчыка.

Скончыўшы Сноўскую сярэдняю школу, юнак прадоўжыў вучобу ў Мінскім мастацкім вучылішчы, а затым на факультэце дэкаратыўнага жывапісу Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

Асобае месца ў творчасці мастака займаюць пейзажы. І большасць іх прысвечана старажытнай Нясвіжскай зямлі, краю з маляўнічымі далямі, квяцістымі лугамі, палямі і лясамі. «Мой родны кут», «Вёска майго дзяцінства – Тарэйкі», «Гарнасноўскае ўзвышша» – самыя вядомыя яго працы. Партрэтны жывапіс мастака таксама адметны. Героямі многіх жывапісных палотнаў сталі яго землякі, родныя людзі і, вядома ж, маці.

*Зінаіда ТРАБЁНКА,
загадчыца Сноўскай сельскай
бібліятэкі, Нясвіжскі раён*

*На фота Наталлі ТАБАЧКІ:
дырэктар школы Галіна
Радаман і Яўген Ждан*

... 499, 500, 501...

Школа любові да Радзімы

Пад патрыятызмам найперш маецца на ўвазе любоў да роднага краю, да роднай матчынай мовы. А вытокі шанавання гэтых святых для кожнага з нас паняццяў ляжаць у краязнаўстве. Мяне заўсёды, з школьных гадоў, цягнула да вывучэння роднай старонкі, таму доўга не вагаўся і паступіў на географічны факультэт Белдзяржуніверсітэта. Цудоўныя выкладчыкі факультэта (на жаль, ужо нябожчыкі) Вольга Якушка, Абрам Шкляр, Васіль Дзяменцьеў, Андрэй Мядзведзеў і іншыя сваімі цікавымі лекцыямі на ўсё жыццё заклалі ў маёй душы любоў да роднай Беларусі, да яе прыроды, да звычайў і абрадаў яе гасцінных, працавітых насельнікаў. Пасля заканчэння вучобы ва ўніверсітэце мне давалося цэлых 35 гадоў працаваць у палявых умовах на пасадах шараговага глебазнаўцы і геолога, бо, як вядома, у тыя часы на кіраўнічую пасаду не дапускалі беспартыйных. Яно і добра, што не прыйшлося праседжваць штаны ў кабінетах: за гэтыя гады я паспеў вывучыць прыроду сваёй краіны ад Віцебска да Брэста і ад Браслава да Нароўлі.

І калі 7 гадоў таму я ўпершыню прыйшоў у рэдакцыю «Краязнаўчай газеты», у мяне за плячыма было шмат ведаў пра нашу цудоўную Радзіму – Беларусь, але не было ні адной публікацыі ў друку. І тут маёй сапраўднай школай журналісцкага сталення стала «Краязнаўчая газета». Маімі лепшымі настаўнікамі ў напісанні артыкулаў, складанні крыжаванак сталі галоўны рэдактар газеты Уладзімір Гілеп, былы намеснік галоўнага рэдактара пісьменнік Генрых Далідовіч, сённяшні намеснік галоўнага рэдактара Уладзімір Пучынскі, іншыя былыя і сённяшнія супрацоўнікі – Аліна Федарэнка, Уладзімір Дзюба, Ігар Грэчка, Сяргей Трафілаў, Таццяна Матусевіч, Ігар Лухверчык, Наталі Купрэвіч, Алесь Сачанка, Наста Кадыгрыб. Яны тактоўна падказвалі мне, пачаткоўцу, хібы ў напісанні артыкулаў і складанні крыжаванак, дзяліліся сакрэтамі майстэрства ў журналістыцы. Дзякуючы ім, першым настаўнікам, мае публікацыі з'яўляюцца цяпер у шэрагу рэгіянальных і агульнанацыянальных выданняў.

Нягледзячы на невялікі штат супрацоўнікаў (а апроч журналістаў над выпускам газеты шчыруюць намеснік старшыні Беларускага фонду культуры Георгій Ткацэвіч, галоўны бухгалтар Людміла Голубева і камп'ютарны адмысловаец вярстальніца Наталля Калітка) газета, як і раней, радуе чытачоў цікавымі краязнаўчымі матэрыяламі. Друкуюцца таксама рэпартажы з розных падзеяў, прадстаўляюцца кнігі і выстаўкі, змяшчаюцца артыкулы ў абарону беларускай мовы і традыцыйнай культуры. Добрыя ўражанні застаюцца ад фотаздымкаў і артыкулаў Н. Купрэвіч, У. Пучынскага ды іншых штатных і пазаштатных аўтараў з усіх куткоў вялікай дзяржавы. Прыемна на старонках газеты сустрэць вершы маёй зямлячкі Рэгіны Рэўтовіч, творы іншых паэтаў. Выданне вучыць усіх нас любіць нашу цудоўную краіну.

Шчыра віншую любімую «Краязнаўчую газету» з выхадом у свет 500-га нумара! Здароўя, шчасця, дабрабыту, творчага натхнення ўсім супрацоўнікам газеты! Застаюся разам з вамі да выхаду 1000-га нумара, а далей як Бог даць.

Дасылаю вам фотаздымак, на якім са сваёй жонкай Людмілай Анатольеўнай каля Юцкоўскай крынічкі з гаючай вадой, што на Дзяржыншчыне.

*Лявон ЦЕЛЕСЬ,
г. Дзяржынск*

Сёння мы пачынаем на старонках нашай газеты ўглядацца ў 1914 год. Навукоўцы кажучь, што акурат на яго прыходзіцца надзвычай шмат адкрыццяў, з гэтым часам звязаныя падзеі ў жыцці многіх славетных асобаў. Паспрабуем тут назваць некаторыя факты.

Альберт Эйнштэйн атрымаў свае знакамітыя ўраўненні Агульнай тэорыі адноснасці.

Даказана, што звышправодны стан рэчыва разбураецца моцнымі магнітнымі палямі.

У Цэнтральнай Амерыцы скончылі 35-гадовы праект – пабудову Пананскага канала, які скараціў шлях паміж Атлантычным і Ціхім акіянамі.

Вялізная колькасць заявак прадастаўленая ў патэнтнае бюро. І многія з тых вынаходніцтваў амаль нязменнымі не толькі ўвайшлі і ў сённяшняе жыццё – без іх нам, сённяшнім, цяжка ўявіць жыццё. Немец Оскар Барнак стварыў першую аматарскую фотакамеру, якую можна насіць з сабою, бо яна захоўвае выяву не на вялікую шклянку пласціну, а на кампактную стужку, куды змяшчаецца... 36 кадраў. З дапамогаю першых крэдытных картка адной з амерыканскіх тэлеграфных кампаніяў тэлеграму можна адправіць у доўг.

Для нядаўна вынайдзеных аўтамабіляў у 1914-м зроблена аўтаматычная каробка перадачаў. У амерыканскім Кліўлендзе паставілі першы светлафор, дзе ў залежнасці ад неабходнасці ўручную запальвалі зялёнае, жоўтае або чырвонае святло. Была адкрытая першая рэгулярная авіялінія, самалёты пачынаюць аснашчаць аўтапілотам. А амерыканскі фізік Роберт Годард запатэнтаваў ідэю шматступеньчатай ракеты. Для жанчынаў у дамах з'явіліся не толькі першыя машыны для мыцця посуду, у тым жа годзе маладая амерыканка Мэры Фэлпс Джэкабс вынайшла «бясспінны ліфчык», прабабулю сучасных станікаў. У продажы з'явіліся нажы з нержавеючай сталі.

У ЗША усё ў тым жа 1914-м папулярнасць пачаў набываць акцёр Чарлі Чаплін, фільмы з ягоным удзелам збіраюць вялікую касу. Тады ж у Вялікабрытаніі тамтэйшы рэжысёр Марцін Торнтан выпусціў на экраны... першы каляровы фільм з надзень сённяшні сімвалічнаю назваю «Свет, плоць і д'ябал». Да гукавога кіно яшчэ гады, а вось патэфоны ўваходзяць у жыццё, пачынаецца абмен кружэлкамі, ствараецца першая фанатэка.

У 1914 годзе таксама вынайдзены парашут, за год да яго – сістэма гукавой лакацыі, а яшчэ годам раней – шлем для абароны. У 1914-м артылерыст Мікалай Гулько вынайшаў «браніраваны трактар», які распачаў вытворчасць самаходных гарматаў.

Не менш сімвалічным можна назваць і тое, што ў 1914 годзе выбітныя медыкі абмяркоўвалі перспектывы толькі што адкрытага спосабу кансервацыі крыві дзеля лекавання хворых, а з пачаткам вялікай вайны лекары ўжо ратавалі жыццё пацярпелых з дапамогаю банкаў крыві.

...Навука, дасягненні і самі людзі рыхтаваліся да вялікай вайны, да вялікага супрацьстаяння, каб напоўную аправаць вынаходкі?

Пра гэта і паразважаем цягам 2014 года на старонках нашай газеты. А таксама распавядзем, як падзеі Першай сусветнай адбіліся на лёсах нашых продкаў. Бо тэрыторыя Беларусі ў яе этнаграфічных межах зноў стала арэнай вялікага кровапраліцця. І ў выніку яго з аднаго боку Беларусь змагла стварыць сваю дзяржаўнасць, а з другога – скараціць тэрыторыю.

Запрашаем чытачоў да працягу размовы!

Навукова-практычная канферэнцыя

«Падзеі Першай сусветнай вайны ў лёсе Заходняй Беларусі»

(да 100-годдзя з пачатку Першай сусветнай вайны)

Пружаншчына – унікальны гісторыка-геаграфічны і этнаграфічны рэгіён Беларусі, з якім звязаныя значныя падзеі мінуўшчыны.

У 2014 г. музей-сядзіба «Пружанскі палацык» ініцыяваў шэраг новых праектаў, звязаных з правядзеннем мерапрыемстваў, прымеркаваных да 100-годдзя з пачатку Першай сусветнай вайны, якая стала пераломным рубяжом у гісторыі. Запланаваныя публікацыі ў прэсе і выступленні на радыё пад агульнай назваю «Невядомая вайна» ў лёсе Пружаншчыны», навукова-практычная канферэнцыя, мемарыяльная фотавыстаўка, наведванне і ўпарадкаванне некропаляў.

У год 100-годдзя з пачатку Першай сусветнай вайны (1914–1918) неабходна ўзгадаць аб важнай падзеі, якая на працягу доўгіх гадоў была амаль выкрэслена з гісторыі і памяці людзей, але па сутнасці з'яўлялася лёсавызначальнай для многіх краінаў свету і Беларусі. Патрэбна абгавіць навуковыя і края-

знаўчыя даследаванні па ўзгаданай тэматыцы з мэтай аднаўлення гістарычнай праўды аб падзеях і наступствах вайны ў заходнебеларускім рэгіёне, а таксама вызначыць далейшыя накірункі ў справе вывучэння грамадска-палітычнага і культурнага жыцця Беларусі пасляваеннага перыяду.

Месяца правядзення канферэнцыі – г. Пружаны, музей-сядзіба «Пружанскі палацык», час – 25–26 красавіка. Ладзіць яе аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Пружанскага райвыканкама і музей-сядзіба «Пружанскі палацык».

Заявы на ўдзел у канферэнцыі і тэксты дакладаў прымаюцца да 1 сакавіка. Тэксты дакладаў будуць апублікаваныя да пачатку канферэнцыі. Аргкамітэт пакідае за сабою права адбору заяваў на ўдзел і тэкстаў дакладаў! Пацвярджэнне аб удзеле ў канферэнцыі будзе даслана да 5 красавіка.

У заяве паведамляецца імя, імя па бацьку і прозвішча да-

кладчыка, навуковая ступень і званне, назва даклада, назва ўстановы, якую ён прадстаўляе, адрас (хатні ці ўстановы) і кантактныя тэлефоны. Таксама неабходна ўказаць запатрабаванасць месца для пражывання.

Патрабаванні да тэкстаў дакладаў: электронны варыянт не болей за 20 тэсцячых знакаў, спасылкі пастаронкавыя, нумарацыя спасылка на кожнай старонцы.

Рабочыя мовы канферэнцыі: беларуская, руская, польская.

Заявы на ўдзел у канферэнцыі прымаюцца па e-mail: palacyk@tut.by.

Кантакт: Зялёв Ігорый Сяргеевіч; 225133, г. Пружаны, вул. Савецкая, 50; тэл. (016) 329-03-06, тэл./факс (016) 322-18-96, (МТС) +375-33-371-13-42.

Праезд і пражыванне аплочваецца ўдзельнікамі канферэнцыі.

Харчаванне аплочваецца арганізатарамі канферэнцыі.

Аркамітэт

... 499, 500, 501 ...

«Краязнаўчая газета» і мазырскае краязнаўства

З другой паловы 2003 года нашая бібліятэка пачала выпісваць «Краязнаўчую газету». А ў 2006-м я ўпершыню даслала ў выданне артыкул «Некалькі знакамітасцяў з Мазыршчыны», які ў № 35 і быў надрукаваны. Пазней выданне друкавала іншыя мае артыкулы пра даўніну і сённяшняе жыццё Мазыршчыны. Так я стала не толькі чытачом, але і аўтарам. Не абмінула ўвагаю і нашая мясцовая газета «Жыццё Палесся», калі змясціла артыкул Анатоля Васіленкі «У дапамогу краязнаўцам: аб працы краязнаўцы Мазырскай РЦБС Булаш Ганны».

У 2010 годзе я распавяла краязнаўцам краіны, што ў нашым раёне ў вёсцы Стараселле (за два кіламетры ад вёскі Рудня Міхайлаўская) ёсць лясная дача Станіслава Радзівіла, але пра гэты цікавы факт нават ніхто і не ўспамінае. Тады ж я пачала пра свае краязнаўчыя знаходкі распавядаць і ў іншых газетах: «Літаратура і мастацтва» і «Культура». У апошняй я ўзняла праблему аднаго з помнікаў мінуўшчыны нашага краю, стан якога сёння выклікае трывогу. Га-

зета адразу адгукнулася, і ў камандзіроўку прыехаў журналіст Ілля Свірын. А ў «Краязнаўчай газеце» была працягнутая гэтая тэма. Аднак лёс помніка няўцешны...

Цяпер у працы філіяла № 12 гарадской бібліятэкі адно з вядучых месцаў займаюць мерапрыемствы з мультымедычнымі прэзентацыямі па краязнаўстве. Часцей за ўсё яны праводзяцца з вучнямі мазырскай гімназіі імя Янкі Купалы, ініцыятарам іх з'яўляецца бібліятэкар установы Алена Мазуркевіч.

Сустрэчы ў бібліятэцы праходзяць не толькі з мясцовымі знакамітасцямі. З Францыі ўжо каторы год да нас прыязджае Мішэль Піа-Банэ – вядомая пісьменніца, педагог, музыка, грамадскі дзеяч.

Я раней казала ўжо, што «Краязнаўчую газету» ўпадабала адразу ж, ад першага атрыманага нумара. З яе работнікі бібліятэкі бяруць матэрыялы для выставак пісьменнікаў-юбіляраў, я прапаную яе

для кантрольных і курсавых школьнікам і студэнтам; ды і сама працягваю супрацоўнічаць.

На пачатку мінулага года газета друкавала мой артыкул «Тэатр Аляксандра Кугеля» – пра нашага земляка, які больш за 100 гадоў таму ў Санкт-Пецярбургу стварыў тэатр «Кривое зеркало». Але на гэтым мая праца не скончылася, я працягвала шукаць звесткі аб ім. І знайшла.

Аляксандр Рафаілавіч Кугель не толькі заснаваў тэатр, але і часопіс «Театр и искусство», які друкаваўся ў тыпаграфіі Х. Кугеля ў Мазыры ды разыходзіўся па ўсёй Расійскай Імперыі. І некалькі разоў часопіс замаўляў друкарні выданне п'есаў для тэатраў (выйшлі «Лукаковский Виктор Алексеевич. Ссора. Пустык в 1-м действии», 1908 г.; «Блюменталь Оскар, Кадельбург Густав. Освобожденные рабы. Комедия в 3-х действиях, перевод с немецкого Федоровича», 1909 г.; «Евдокимов В.Ф. Обрыв. Жрам. Сцены

в 5-ти действиях и 7-ми картинах по роману И.А. Гончарова / переделка Василия Евдокимова, 2-е изд.», 1910 г.; «Петров-Леонидов (Успенский) Пётр Леонидович). Александр Ратов. Драма в 5-ти действиях и 6-ти картинах», 1910 г.; інш.).

Але ёсць яшчэ адзін Кугель – Іона Рафаілавіч, малодшы брат Аляксандра, які быў галоўным рэдактарам часопіса «Огонёк» і памёр за сталом у рэдакцыі прыкладна ў 1941 ці ў 1942 годзе ў час блакады Ленінграда. Дзе пахаваны – невядома.

Аляксандр Кугель быў не толькі заснавальнікам тэатра і часопіса, але і тэатральным крытыкам, да якога прыслухоўваўся ўвесь тэатральны свет Расійскай Імперыі. З-пад яго пяра выйшла шмат крытычных матэрыялаў па тэатральных пастаноўках.

У канцы ж допіса хачу сказаць, што я вельмі ўдзячная супрацоўнікам газеты за падтрымку, якую яны аказваюць мне столькі гадоў.

Ганна БУЛАШ,
бібліятэкар Мазырскай
гарадской бібліятэкі,
філіял № 12

Зборнік памяці вядомага архівіста

Нядаўна пабачыла свет кніга «Ісці на святло лабірынтамі даўніх падзей», прысвечаная ўшанаванню памяці пра беларускага гісторыка, археографа і архівіста, былога сябра рэдкалегіі «Краязнаўчай газеты» Віталія Скалабана (1947–2011). Аўтары зборніка дзеляцца ўспамінамі пра Віталія Уладзіміравіча, паказваюць чытачам яго ўклад у развіццё гістарычнай навукі Беларусі, знаёмяць з творчай спадчынай даследчыка.

Ва ўступнай частцы кнігі змешчаныя верш Людмілы Рублеўскай «Віталю Скалабану» і «Балада Віталія Скалабана» Віктара Шніпа, артыкулы Міхаіла Шумейкі і Мікалая Лькевіча, у якіх даюцца агульныя характарыстыкі яго як гісторыка, даследчыка. Упершыню публікуецца складзены бібліяграфам Таццянай Рохчынай спіс асноўных друкаваных працаў Віталія Уладзіміравіча (больш за 500 пазіцыяў).

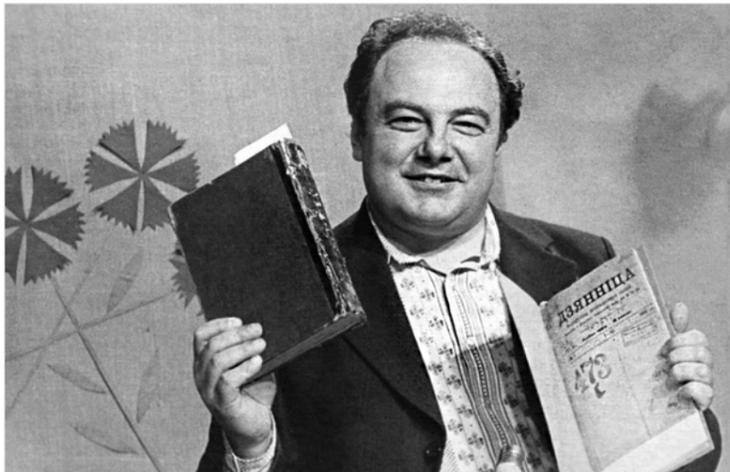
Большую і цэнтральную частку зборніка займаюць два раздзелы: «Чалавек на сваім месцы» і «Лабірынтамі даўніх падзей». У першым з іх друкуюцца ўспаміны пра Віталія Уладзіміравіча, сярод якіх «Чалавек на сваім месцы, або Гісторыя адкрыцця Віталія Скалабана» Анатоля Бутэвіча, «Даследчык “невядомых” старонак гісторыі Беларусі» Радзіма Гарэцкага. «Навука – працэс калектыўны» Віктара Жыбуля, «Аўтографы Віталія Скалабана» Алесь Карлюкевіч, «У яго было шмат задумаў» Анатоля Сідарэвіча і інш.

У раздзеле «Лабірынтамі даўніх падзей» надрукаваны арыгінальныя працы гісторыкаў з Беларусі, Польшчы, Расіі ды Украіны, якія датычаць у асноўным гісторыі Беларусі XIX–XX стст. Паколькі Віталі Уладзіміравіч быў знаўцам архіўнай справы, маецца ў гэтым раздзеле і артыкул пра архіўную навуку. У навуковы ўжытак уведзена шэраг дакументаў, выяўленых у беларускіх і замежных архівах, музеях ды бібліятэках, якія дапамогуць чытачам глыбей спасцігнуць некаторыя з’явы і працэсы, што назіраліся ў гісторыі нашай Айчыны, бліжэй пазнаёміцца з асобамі, якія адыгралі пэўную ролю ў яе палітычным і культурным жыцці.

У заключнай частцы друкуюцца водгукі на кнігу Л. Рублеўскай і В. Скалабана «Время и бремя архивов и имён».

Гэтая кніга дапаможа захаваць памяць пра Віталія Уладзіміравіча, падштурхне працягнуць пачатае знакамітым гісторыкам і архівістам, вывучаць жыццёвы шлях і багацце навуковую спадчыну даследчыка. Наступнай варта было б выдаць кнігу працаў навукоўца таму, што многае з напісанага ім засталася недаступным масаваму чытачу, бо публікавалася толькі ў СМІ.

Алесь САЧАНКА

В. Скалабан на здымках тэлепраграмы
«Родное слова» (1981 г.)

Фота Сяргея ПАНІЗЬНІКА

Некалькі разоў пачынаў пісаць пра Віталія Скалабана. І некалькі разоў спыняўся... Прайшло больш як два гады пасля яго сыходу ў іншы, магчыма, бязвоблачны і лепшы свет. Не выключана, што з часам напішу больш падрабязна, шмат больш напішу пра тое, якім мне бацьца з вышыні наступных дзён, на адлегласці, гэты наўздзіў энергічны і рухавы ў справе збірання беларускай гісторыі чалавек. А вось сёння...

Аўтографы Віталія Скалабана

А сёння толькі ўглядаюся ў яго аўтографы, пакінутыя на розных кнігах. Аўтограф першы. На кнізе Максіма Гарэцкага «Публіцыстыка 1918–1919 гг.», выдадзенай Беларускай навукова-даследчым інстытутам дакументазнаўства і архіўнай справы ў 2000 г. Анатацыя патлумачвае характар гэтай невялічкай кніжачкі: «Упершыню ўводзяцца ў навуковы абыходак тэксты артыкулаў, рэпартажаў, інтэрв’ю, інфармацыяў, што друкаваліся М. Гарэцкім у савецкіх газетах Смаленска, Менска і Вільні». Укладальнікі выдання, тыраж якога роўны ўсяго 100 асобнікам, – Вячаслаў Селяменеў і В. Скалабан. У 1995–1997 гг. В. Скалабан працаваў у БелНДІ дакументазнаўства і архіўнай справы. Спярша – намеснікам дырэктара, затым саветнікам. Кнізе «Публіцыстыка 1918–1919 гг.» папярэднічалі некалькі гарэцказнаўчых публікацыяў В. Скалабана – у «Нёмане», «Гуманітарна-эканамічным вестніку», «Голасе Радзімы», зборніку «Сталінізм у расійскай правінцыі: смаленскія архіўныя дакументы ў прачытанні замежных і расійскіх гісторыкаў» (Смаленск, 1999). На кнізе, якая захоўваецца ў маёй хатняй бібліятэцы, – наступны надпіс: «Шаноўнаму Алесю Карлюкевічу на ўспамін пра Каспяровічаўскую эпапею – з падзякай, шчыра – В. Скалабан. 20.06.2000 г.»

На самой справе дзякаваць і тады, і цяпер трэба было б мне. Па-першае, Мікалай Каспяровіч, якому ў 2000-м споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння, – мой зямляк з Пухавіччыны. Віталі Уладзіміравіч і прыйшоў да мяне з рознымі ініцыятывамі адносна гэтай даты. Вартым грамадскім і дзяржаўным партнёрам у гэтым клопаце аказаўся Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва на чале з Ганнай Запартыка. Віталі Уладзіміравіч у сваю чаргу стараўся ўсіх расштурхаць, усіх, каго толькі можна было б. Разам з ім званілі ў Пухавіцкі раён. Пасля з музейшчыкамі, архівістамі, а яшчэ з Зорай і Вітаўтам Кіпелямі, пэтам Навумам Гальпяровічам і прыехалі ў Блонь, дзе ў Пухавіцкім раённым краязнаўчым музеі правялі канферэнцыю ў знак памяці М. Каспяровіча. Пасля наведзі Чырвонакастрычніцкую базавую школу, пабывалі ў

ізабалёўскіх мясцінах, дзе нарадзіўся легендарны арганізатор краязнаўчага руху ў XX ст. Былі ў той паездцы і Аляксей Каўка, і сын Міколы Іванавіча – доктар тэхнічных навук Алесь Каспяровіч. Так і называлі яго – Алесь, а не Аляксандр... Нараджэннем з 1930 г., ён не дужа выразна помніў бацьку. Але і за гэтае знаёмства я ўдзячны Віталю Уладзіміравічу. Алесь Мікалаевіч уразіў сваёй сціпласцю, інтэлігентнасцю. На зваротнай з Пухавіччыны дарозе заехалі на просьбе А. Каўкі ў яго родны Чэрвень. Каля памятнай дошкі маці Максіма Багдановіча згадалі, што ў Чэрвені (тады яшчэ павятовым Ігумене) вучыўся М. Каспяровіч. Пасля ён і працаваў у Ігуменскім павеце. Ужо ў 1917–1920 гг.

Запомніўся той «каспяровічаўскі» год і многімі размовамі «на тэму». Абмяркоўвалі, што постаць колішняга навуковага сакратара Цэнтральнага бюро краязнаўства варта дакументальнага рамана. Гаварылі пра перавыданне спадчыны М. Каспяровіча. Хаця б пра перавыданне кнігі 1929 г. «Краязнаўства...». Будзем спадзявацца, што нешта з абгаворанага тады, у 2000-м, яшчэ будзе зроблена. Шкада, што ўжо без Віталія Уладзіміравіча.

Ва ўступным артыкуле да кнігі публіцыстыкі М. Гарэцкага В. Скалабан напісаў: «Наперадзе – выданне Поўнага збору твораў пісьменніка. Гэтаму павінна папярэднічаць вялікая падрыхтоўчая праца, сумесняя клопаты літаратуразнаўцаў, гісторыкаў, бібліяграфістаў, архівістаў, бібліятэчных і музейных работнікаў». Як бачым, яшчэ адзін запавет неаб’якавага архівіста і гісторыка.

Яшчэ адзін аўтограф з 2000-га. На кнізе Мікалая Улашчыка «Мемуары і дзённікі як крыніцы па гісторыі Беларусі. З рукапіснай спадчыны» (Мінск, 2000). Тыраж гэтага зборніка, укладзенага Янінай Кісялёвай і В. Скалабанам, таксама зусім невялікі – усяго 150 асобнікаў. Цікавай падаецца сама задума кнігі. Друкуючы некаторыя нататкі з архіва яшчэ аднаго шматпакутнага беларуса (большыня з іх да публікацыі 2000 г. не з’яўлялася ў друку), укладальнікі тым самым расказалі пра задуму М. Улашчыка стварыць кнігу пра даўнейшыя мемуары,

дзённікі, якія маюць дачыненне да Беларусі. Уступнае слова Віталі Уладзіміравіч так і назваў – «Была б вострая і цікавая кніга...». «Объём работы – 18 листов. Срок исполнения – первый квартал 1986 г.», – цытуе В. Скалабан М. Улашчыка. А аўтограф, адрасаваны мне, наступны: «Шаноўнаму Алесю Карлюкевічу – краязнаўцу – шчыра – В. Скалабан. 7.08.2000 г. Скарынаўскі цэнтр».

У стасунках з Віталем Уладзіміравічам у 1990-я, на пачатку 2000-х не раз узнікала наступная тэма. Займаючыся публікацыяй архіўных дакументаў, зрэзчычасу выступаючы ў перыядычным друку, архівіст, гісторык не дужа дбаў пра выданне ўласнай кнігі. Напрыканцы 1990-х была ўжо клядаюцца спроба аформіць кнігай яго ранейшыя часопісныя артыкулы. Была і папка з іх выразкамі. Але нешта не склалася. Калі ўжо ў 2000-я Віталі Уладзіміравіч (найчасцей – у сааўтарстве з таленавітай пісьменніцай і журналісткай Людмілай Рублеўскай) досыць актыўна выступаў з гісторыка-архіўнымі публікацыямі ў газеце «СБ. Беларусь сегодня», мы ў выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» прапанавалі аўтарам укладзі зборнік гістарычнай публіцыстыкі. Так нарадзілася кніга «Время и бремя архивов и имён». Аўтограф на ёй датаваны 07.10.2009 г.: «Шаноўнаму Алесю Карлюкевічу – з удзячнасцю і найлепшымі пажаданнямі, з вялікай павагай – і на добрую памяць...». Подпісы – Л. Рублеўскай і В. Скалабана. Працытую некалькі сказаў з кароткай прадмовы «К читателю»: «...Серия наших совместных материалов, опубликованных в газете “Советская Белоруссия”, хотя бы частично возвращает белорусам их историческую память... За одним архивным документом, за одной фотографией часто скрывается сюжет, достойный целого романа. И напрасно думать, что в истории литературы всё уже давно известно и изучено. Даже в том, что касается классиков».

Нявечна ўсё,
пакуль нявечны боль,
Нявечна ўсё,
пакуль нявечна памяць...

К сожалению, это понимание пока не пришло ко всем нам – историческую память белорусского народа выкорчевывали столетиями. Изобилие “белых пятен” в истории, забытые или оболганные имена... Не стоит оставлять всё это следующим поколениям в надежде, что “придзе новы – а мудры – гісторык”. Наш долг – здесь и сегодня восстанавлять историческую правду и память. Надеемся, в этой книге нам это хоть чуть-чуть удалось, так же, как сохранить объективность...».

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Заканчэнне
ў наступным нумары)

**(Заканчэнне.
Пачатак у № 2)**

Свежаванне вепрука прыходзіла на час старажытнага свята зімовага сонцавароту, і ў звычаях нашага краю захаваліся рэшткі язычніцкага ахвяравання жывёлы богу Калядзе. Такім чынам, ад пакалення да пакалення захавалася традыцыя вырабляць першую страву, якая нагадвае сваёй формай менавіта сонца – круглыя бліны. Гэтыя бліны былі абрадавай ежай, а ўсяго выраблялі іх на Каляды 12. Нават у дзень пагалоўшчыны даўней стараліся таксама прыгатаваць столькі ж.

У Валкалатах, што мяжуюць з Вілейскім раёнам, з крыві абавязкова гатавалі вельмі смачную першую страву – чорную поліўку. Сакрэт смаку быў у тым, што з кіслай капусцы злівалі расол, давалі туды крыху крыві і потым падмешвалі папярэдне падпражанай на патэльні ржаной мукі. Як і ў кожную поліўку, дабаўлялі сушаныя баравікі.

Але вернемся да разбору. Асабліва ўвага была да печані. Пры выняцці галоўнае не пашкодзіць жоўць. Жоўцевы пузыр хто-небудзь забіраў на прыгатаванне лекаў, але найбольш яго выкідалі.

Пасля таго, як выкочвалі кішкі, гаспадыня ў двор выносіла першую патэльную падсмажаных мазгоў, а дзе-нідзе пасля мазгоў выносілі і грудзінку.

Затым пачынаўся чацвёрты этап разбору – парадкаванне мяса і сала. Раней заўсёды прамаўлялі спецыяльную малітву-замову перад тым, як пачыналі разбіраць тушу: адразуць кумпякі, лапаткі, паляндвіцы, сала. На вялікі жаль, цяпер яе ніхто не памятае.

Вернемся да моманту, калі аддзяляўся лівер і з яго гатаваліся смачныя стравы. Даўней ніколі не выкідалася кася (якую цяпер не ўжываюць), і значылася яна як жаночая страву: яе ўжывалі толькі дзяўчаты і жанчыны. Па даўжыні касы гадалі, якой будзе зіма – зацяжняя ці ранняя. Калі на канцы касы было патаўшчэнне, то лічылася, што ў канцы зімы будуць маразы. А ныркі доўга вымочвалі, мяняючы часта вадку, каб потым дабавіць у адцісканку (сальцісон).

Пасля таго, як кабана разбіраць, ішла праца па аддзяленні паляндвіцы над шыяй і лапаткамі. Выразалі сала, мяса, косткі, неслі ўсё ў сены, каб астудзіць, і гаспадыня запрашала байца і памагатых у хату падсілкавацца.

Частавалі гасцей стравамі, прыгатаванымі на патэльных у печы. Байца садзілі на самае ганаровае месца, у кут, дзе звычайна сядзеў гаспадар. Налівалі гарэлкі. На стала абавязкова стаяла кіслая капуста або чвэрці качану, парэзаных на тоўстыя скрылі. Потым на цэнтр стала ставіліся па чарзе патэльні са свежыной. Наставала чарга самай асноўнай патэльні – з пячонкай. Прычым пячонка смажылася не больш хвіліны, г.з. была з кроўю. На наступнай патэльні запякалі самую лепшую ў тыя часы страву – чыстае сала. Бадай што гэта была самая важная патэльні, бо то быў тэст – ці ўдаўся кабан. Калі сала добра вытаплілася і скваркі ўсмягалі ўшчэнт, але былі мяккімі, яно лічылася добрым. Калі сала не тапілася, то выказвалі самую вялікую жартаўліваю абразу: схадзі да суседкі, папрасі тлушчу, каб сала спячы. Вытаплены з сала тлушч абавязкова сёр-

Як свежавалі Каляднага вепрука

балі ці зачэрпвалі з патэльні лісцем з чвэрці квашанага качана – ён меў форму лыжкі. Атрымлівалася гэтая страву выдатнай, калі да яе яшчэ была пад рукой і рассыпчатая адвараная бульба і соль ў сальніцы. Чамусьці кожны жадаў хоць крышку асабіста падсаліць менавіта гэтую страву. Калі хто не любіў капусту, то ганяў па патэльні скварку і зачэрпаў гарачы тлушч паўсагнутым бліном.

*У двары сядзібы ў цэнтры Вілейкі
(сярэдня 1970-х гг.)*

Фота Анатоля КАПЦЮГА

Самае таўсценнае сала было на спіне, яго таўшчыню вымяралі колькасцю пальцаў, стандартам якасці лічылася сала таўшчыней у далонь. У кожнай вёсцы былі вельмі інфармаваныя жанчыны, якія ўсё ведалі, у тым ліку і таўшчыню сала з кожнай гаспадаркі. Яны былі суддзямі негалоўных спаборніцтваў на лепшага кабана вёскі. Цікава, што таўшчыню сала некаторыя людзі маглі па нейкіх прыкметах угадаць. Перад пагалоўшчынай заключаліся споры: на колькі ж пальцаў будзе сала. Мне расказвалі, што ў Даўгінаве пры Польшчы была кабета, якая ніткай вымярала абхват свінячага хваста, нешта лічыла па невядомай іншым формуле і выдавала вынік з дакладнасцю ў паўпальца і ніколі не памылялася ў прадказаннях. Мне прыходзіла сядзець застала салам таўшчыней 14 см – такога ўдалага кабана выгадавала мая бабуля Юля ў Плісе, што каля Смалявічаў, у 1978 годзе; але ў Капрука сала было звычайна ў далонь, калі-нікалі ў 5 ці ў 4 пальцы, а пра самае таўстое сала, 20 см, мне расказваў пад час экспедыцыі па Вялікі баяц з-пад Ёнава, што ў Літве. Калі сала не ўдавалася, то цешыла, што ўдаваліся таўшчыней паляндвіцы, бо між імі існавала адваротная сувязь. Пасля сала абавязкова падавалася «бабка» з бульбы і шкварак. І воль толькі ў шостае патэльні прыкты для байца і ўсіх, хто прымаў удзел у пагалоўшчыне, самае найлепшае, самае мяккае і светлае мяса – малыя паляндвіцы. На Панямонні іх завуць «шчупачкі». Цяпер гэта часцей называецца мясам ветрынара, так яго называюць фермеры і камерсанты, якія гандлююць свойскай свінінай. Бо сучасныя ве-

тэрынары пачалі патрабаваць ад фермераў менавіта філейкі для аналізу на наяўнасць крупчаку, каб выдаць даведку. Апошняя абавязковая страву ў першы дзень была «костка» або «скабкі». Дзе-нідзе тушылі скабкі разам з пасечанай на кавалачкі косткай грудзіны. Вось так страву пачыналіся з самага мяккага – мазгоў – і паступова даходзілі да косткі.

За дзве начы мяса астывала, і тады ўжо рабіліся пальцам пханыя тонкія каўбасы. Але ўжо на другі дзень на стол падавалі першыя каўбасы. Трэба адзначыць тры стравы. Печанёўка – у кішку крышылі лівер: лёгкія, ныркі, касу, сэрца, сала, а печань націралі на тарцы для буракоў і ўсё перамешвалі са спецыямі. Гатавалі яшчэ крывянку: у кішку налівалі кроў разам з адваранай грэчкай і засмажанымі шкваркамі. Калі не мелі грэчкіх крупаў, то крывянку рабілі напалам з дзёртай бульбай (надзёртую на мелкай тарцы бульбу са шкваркамі і падсмажанай

цыбуляй, кавалачкамі здору). Калі на свята збіралася радня здалёк, рабілі нават невялікі печанёвы пірог з надзёртымі на тарцы і перамяшанымі ў місе ў аднародную масу морквай, цыбуляй і адваранай печанню, з якой рабілі праслойкі паміж грэчкімі блінамі, і змазвалі зверху і па баках. Гэтая страву з печанёва-маркоўнай масы сапраўды сваім цёмным колерам нагадвала торт з шакаладам. Падавалі іх па чарзе, і пад перамену кожнай стравы налівалі чарку. Свята Калядаў доўжылася... Пад гнётам ляжала адцісканка (сальцісон), набіты ў страўнік, які можна было пакаштаваць ужо ў першы тыдзень Калядаў.

Цікавы рэцэпт захаван у нашых дзён на Валожыншчыне, калі ў пляву з нутранага сала паміж сальнікам клалі пад гнёт кавалачкі сырога ці толькі ашпаранай печані. А каб зрабіць каўбасы, дык трэба было кішку нацягнуць на горла бутэлькі з адбітым дном ці на шкло ад керасінавай лямпы. І праз гэтую «розачку» пхалі кавалкі. Відовішча не для нервовых. Хаця, як расказвала мне цешча, у Сіваях яе бацька быў майстра па вырабе з дрэва (ліпы) спецыяльных прыспасобаў, званых «напіхушка», у выглядзе хамуціка ці шпількі, на якую надзявалася чарава. Праз гэтую «напіхушку» запіхваліся парэзаных мяса і сала ў кішку.

Для каўбасаў звычайных і летніх чышчаныя кішкі павінныя былі дзень ці два прасаліцца ў спецыяльным астуджаным адвары з расцярушаных лісцяў і кары дуба – тады смак і захоўванне былі лепшымі. Фарш напіхнуўся туга, каб не заставалася паветра. І толькі на трэці дзень можна было дачакацца «бондачкі».

Самымі смачнымі, якія не высыхалі ў костку, былі летнія каўбасы, у тоўстых кішках-сінюхах, а самай смачнай сярод тоўстых каўбасаў была каўбаса з прамой кішкі. Яе даставалі ў сенакос ці нават на капане бульбы. Акрамя каўбасаў (а з добрага кабана выходзіла 60 тонкіх і 6 тоўстых) напіхвалі посік. У страўнік набівалі каўбушок, салілі кумпяк (трымалі да пачатку красавіка ў салёным расоле, а потым падсушвалі). Кумпяк, як і тоўстыя каўбасы, паляндвіцы і нават сала пасля прасушкі заварочвалі ў ільняную тканіну ці марлю, ці «вафельныя» ручнікі, вымачаныя ў салёным раствору, абмотвалі ніткай і, калі палатно высыхала, на паверхні стваралася суцэльная саяная корка, якая не давала высыхаць і ялчэць ні мясу, ні салу, абараняла ў спёку ад мух. Капцілі кумпякі, сала, таўстыя кілбасы найчасцей у баньках (лазнях), адразу некалькі гаспадароў.

Захоўвалі прыпасы ці на гарышчы, ці ў скрыні ў варыўні (істопцы), засыпаўшы тоўстым слоём солі. Посік гатавалі з першага дня, выняўшы і пачысціўшы знутры, яго пачыналі паступова надзьмуваць праз саломінку ці цэўку (прыладу ад калаўрота), і потым штораз калацілі аб стол з усіх бакоў, каб размягчыць. Потым яго, падвесіўшы каля печы, падсушвалі. Дзеці свавольнічалі і цішком зрывалі яго ды ганялі па хаце ў футбол. Былі такія дамы, дзе посік не набівалі фаршам, і тады ўсё роўна яго чысцілі знутры, надзьмвалі, сушылі пры печы і выкарыстоўвалі як цацку ці як мячык, ці як музычны інструмент, насыпаўшы ўнутр жменьку сухога гароху.

Яшчэ ператаплівалі нутраны тлушч, парадкавалі сала, кумпякі, паляндвіцы. Адно з паляндвіцаў запіхвалі ў тоўстую кішку і трымалі аж да капання бульбы, на талаку. Паляндвіцы сяляне з гумарам звалі «не сваё мяса», бо гэты далікатэс для сваіх не прызначаўся, а толькі для важных гасцей.

Смачнейшымі даўней былі калядныя стравы з вепрука! І таму яшчэ, што гатаваліся ў печы, бо згатаваныя на газавай пліце яны чамусьці робяцца быццам ненатуральныя; але гэта можа адчуць толькі той, каму калісьці пашчасціла параўнаць, хаця, можа, хто спрытнейшы на аграсядзібе і зробіць у печы наш «брэнд».

Адно толькі – печ трэба паліць не іначай, як альховымі дрэвамі, ад якіх дух у печы самы апетытны, а калі сасновымі ці бярозай, то смак, асабліва ператопленнага нутранага тлушчу, робіцца не гэтка, як трэба. У Асіпавічах, на Вялікі, нават самая бедная ўдава мела два ці тры ахапкі «калядных дрэваў» для перапрацоўкі менавіта нутранага тлушчу і прыгатавання стравы з каляднага парсюка.

Цяпер ужо амаль не трымаюць парсюкоў да Калядаў, вельмі цяжка гэта і нерэнтабельная справа для нямоглых старэнькіх вясцоўцаў. Павыкідалі з хатаў печы, змяніўшы на галандкі і каміны. Цяпер толькі і можа запрасіць на свежыну мой сябра з Асіпавічаў Уладзімір Мартынаў, і я яму ніколі не адмаўляю і вельмі паважаю за тое, што ён трымае кабану, бо ні ў адным рэстаране ці кафэ не пакаштуеш такіх смачных стравы са свойскай каляды, тых, што робіць яго жонка Наталля Паўлаўна.

*Міхал МІХАЛЕВІЧ,
г. Вілейка*

... 499, 500, 501...

З падзякаю да выдання

Шаноўныя сябры, год таму ў фальклорнага гурта «Мілавіца», што пры Цэнтры дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Ветразь» г. Мінска, з'явілася любімае выданне – «Краязнаўчая газета». Нечакана для сябе зрабілі адкрыццё, што мы маем магчымасць быць у курсе культурных падзеяў нашай краіны: дзякуючы газеце ўдзельнікі гурта і х

бацькі знаёмяцца з легендамі, гісторыяй вёсак, мястэчак, гарадоў. Вельмі цікаваць рубрыкі «Царкоўнае краязнаўства», «Малая краязнаўчая энцыклапедыя», «Размова за кубачкам» і інш.

У «Краязнаўчай газеце» друкуецца шмат гістарычных матэрыялаў, артыкулаў, прысвечаных беларускім пісьменнікам, вядомым дзеячам культуры, навукі, адукацыі. Гэткага

падбору навуковага матэрыялу мы не сустрэлі ні ў адным перыядычным выданні. Ды і бацькі адзначаюць, што праз «Краязнаўчую газету» дзеці вывучаюць гісторыю Беларусі.

А з якім задавальненнем дарослыя і дзеці разгадваюць крыжаванкі, чытаюць вершы на роднай мове, якіх не знойдзеш у школьных падручніках! Мы з цікавасцю чытаем тапанімічныя артыкулы, навіны ў рубрыцы «На тым тыдні...», праводзім дыспуты па матэрыялах газеты (яе выпісваем на калектыў таксама).

У гэтыя святочныя дні ўсім калектывам хочам выказаць вялікую падзяку стваральнікам гэтага цудоўнага перыядычнага выдання, рэдакцыйнай калегіі і супрацоўнікам, якія шчыруюць над матэрыяламі для газеты. Жадаем моцнага здароўя, плённай працы, адметных падзеяў, гістарычных адкрыццяў, а яшчэ – паболей зацікаўленых і ўдзячных чытачоў.

Марыя СНИТКО, кіраўнік фальклорнага гурта «Мілавіца» ЦДАДІМ «Ветразь» г. Мінска

Пейзажыст і дабрачынца Леанід Гоманаў

Напрыканцы лістапада 2013-га споўнілася 60 гадоў са дня нараджэння пейзажыста Леаніда Гоманава. Здольны юнак, які родам са Слаўгарада на Магілёўшчыне, у 1970 годзе паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча імя А.К. Глебава.

І пачаўся яго вялікі творчы шлях да мастацкіх адкрыццяў. Не было такога года, каб не маляваў пейзажы роднай прыроды. А з сярэдзіны 1990-х Л. Гоманаў пачаў браць удзел у самых розных міжнародных, рэспубліканскіх і нават раённых пленэрах пейзажнага жывапісу. Таму не выпадкова, што ён стаў адным з актыўных удзельнікаў асветніцкіх перасоўных выставак у праграме праекта «Выток Нёмана – выток духоўнасці», дабрачынных пленэрных мерапрыемстваў «Крылы анёла» і інш.

Гэты досвед падказаў яму вельмі наватарскую для нашага часу ідэю: экспанаванне сваю персанальную юбілейную выстаўку ў розных гарадах Беларусі. Ужо з поспехам прайшлі яго пейзажныя экспазіцыі ў Магілёве, Віцебску, Мінску. А напрыканцы года пейзажыст прадэманстраваў свае працы ў мастацкай галерэі імя Г. Бжазоўскага ў Мар'інай Горцы. Гэты рэгіянальны цэнтр культурнага жыцця ім абраны не выпадкова. Тут ён займаўся творчай дзейнасцю ў розных перыяды жыцця, пачынаючы з 1970-х гадоў. Вельмі цёплыя і шчырыя стасункі звязваюць Л. Гоманава і з кіраўніком галерэі, вядомым краязнаўцам, нястомным збірльнікам і калекцыянерам беларускага мастацтва А. Прановічам.

У лістападзе выстаўка стала сапраўднай «творчай разнакавай» у культурным жыцці Пухавіцкага раёна. Сакрэт поспеху ў тым, што мастак не стамляецца адкрываць у прыродзе ўсё новае матывы і напэўна іх пранікнёным рамантычным настроем. Для яго не існуе «шэрых дзён і невыразных куточкаў прыроды». Ён жыве ў пастаянным захваленні і адкрыцці навакольнага характава зямлі і неба. Таму заўсёды ёсць што ўбачыць і чым падзівіцца на яго выстаўках самым розным глядачам, асабліва тым, якія жывуць у сучасных «бетонных джунглях» і пазбаўленыя жывых і штодзённых прыродных уражанняў.

Пейзажы Л. Гоманава – гэта вялікі свет прыроднага характава. Арганічна «вырастаюць» на яго прасторах шматлікія помнікі архітэктуры мінулых стагоддзяў, у квеценні садоў і ў золаце вечаровага захаду вабяць вока мілыя сялянскія хацінкі. Мастак імкнецца перадаць самую непасрэдную і маляўнічую імгненні, якімі вымяраецца непаўторнасць і вартасць здабыткаў пейзажнага жывапісу. Тут не трэба нешта знарачытае выдумляць, а проста ад душы перадаваць самае дзіўнае, што ўразіла чуйнае вока мастака. На такіх плённых метады абнавіраецца ў сваёй

творчасці Л. Гоманаў, і таму множацца, на радасць шматлікім прыхільнікам яго мастацтва, выдатныя пейзажныя здабыткі.

Аўтару гэтых радкоў папашчасціла не раз бачыць, як натхнёна і тэмпераментна малюе Л. Гоманаў на эцюдах, які ён шчасліва, калі завяршае новы твор, дзе атрымалася ўлавіць жывыя і трапяткія сувязі з прыроднымі вобра-

замі. Усё гэта сведчыць, што сярод нас жыве і творыць таленавіты мастак, годны спадкаемца класікаў айчыннага пейзажнага жывапісу. А нядаўна быў створаны дакументальны фільм пра творцу «Ад Магілёва да Мар'інай Горкі». Стварыла яго «ПраСВЕТ студыя», што нядаўна з'явілася ў нашай краіне. У планах – здымкі кароткаметражных фільмаў пра творчых людзей краіны. Каб папулярываваць айчынную культуру ў свеце, плануецца рабіць да фільмаў субцітры на розных мовах.

Юген ШУНЕЙКА, мастацтвазнаўца

Якуб ЛАПАТКА

(Працяг. Пачатак у № 2)

Гарельны бор – крутая гара, на схілах якой рос прыгожы звонкі бор. Ён быў празрысты і светлы ад залацістых соснаў. Пад імі заўсёды процьма баравікоў. Гэтае месца і да мяне гадоў з сотню так называлася, так яно называецца і сёння, хаця і мне ўжо пад 70 (2011 г. – Я.Л.). Значыць, памяць людская беражэ ў гэтай назве вялікую бяду – лясны пажар.

Доўгі мост – у 50-я гады ХХ ст. яшчэ былі відаць рэшткі гаці. Там некалі была балаціна, і людзі зрабілі з бяргвення гаць, даўжынёй у некалькі кіламетраў на дарозе з Аўсюкова ў Навасельцы, Баканіху і Шарстова. Значыць, здаўна паміж нашымі вёскамі былі патрэбныя людзям зносіны. Гаць пралягае побач з мясцовасцю пад назвай Роўны бор.

Доўгі мох – месца за Баганам. Там і праўда было шмат імху. Вяскоўцы *бралі* мох, каб імшыць сцены. Таму там заўсёды ляжалі кучы *набранага* імху.

Доўгія нівы – так называўся схіл гары каля Аўсюкова. Глеба там гліністая, і па восені пагорак чырванееўся яркім авалам сярод густой зеляніны нашых лясоў. Ніва там і сапраўды была доўгая. Магчыма, раней там было некалькі ніваў розных гаспадароў. Пазней была калгасная ніва. Цяпер засталася толькі назва. Нівы няма. Калгаса імя Дзяржынскага таксама. Поле зарасло алешнікам ды хмызам.

Дуброва – зарослае возера недзе на кіламетр-другі ад Аўсюкова ў бок Мамоляў. Яшчэ малым дзіцёнкам я туды хадзіў з мамай ды іншымі жанчынамі. Яны хадзілі на возера паласкаць памытыя шчолакам з попелу прасціны ды іншую бялізну. Дубоў там ніякіх не было, а былі зараснікі арэшніку. Рос ён яшчэ і на Паповай гары ў Забор'і. Возера зарасло вельмі хутка. Калі мне было ўжо 13 гадоў (1957 г.), ад азярка заставалася невялікая лужынка. Але звяртаю ўвагу на людскую памяць у назвах. Не проста ж так возера сярод арэшнікаў назвалі Дубровам!

Заломы – назва мясцовасці паміж Аўсюковам і Мамолямі. Зарадзілася і прыжылася на пачатку 1950-х. Тады паўсюдна шчыравалі меліяратары. І былі вялікія планы, на якія, як заўсёды, хутка забыліся. Планавалася расчысціць ад зараснікаў палі і акультурыць іх. На алешнік ды хмызняк напускалі трактары-кустарэзы з вялікім нажом-плугам наперадзе. Лясы выразаліся пад корань, потым меркавалася бульдозерам ссунуць іх у адно месца ды спаліць. Але разам з паваленымі алешынамі ссоўваўся і ўрадлівы слой глебы. Спахапіліся, і планы закінулі. У нас паваленыя алешыны так і засталіся на павале. Яны неверагодна спляліся між сабой, і пралезці паміж імі не было ніякай магчымасці. Потым усё ж прарэзалі некалькі сцежкі, па якіх так-сяк можна было перасоўвацца. Хутка ўсё гэтае меліярацыйнае «хараства» зарасло маліннікам. Добрыя былі маліны!

Калпак – даволі высокая гара паміж Аўсюковам і Забор'ем, каля Расонскага бальшака. У часы майго маленства бальшак быў пясчаны, за Гарбачэвам пачыналася каменная брукоўка. Цяпер ляжыць асфальт.

На Калпаку штогод ладзілася Купалле. На макушку ўсцягвалі жардзіну з колам, вымазаным смалой, дзёгцем ды каламазю. Як цямнела, кола падпальвалі, жардзіну ўздымалі, і свяцілася ўначы купальская зорка. Свята не віталася ўладамі. Але людзі, асабліва моладзь, збіраліся, весяліліся (практычна без гарэлкі), спявалі купалінкі. Побач раскладвалі вялікі агонь. Праз яго скакалі, вадзілі карагоды. Нават нам, малым паўшабэлкам, дазвалялася святкаваць разам з дарослымі. Кола дагара, парачкі ішлі шукаць папараць-кветку ды пускаць вянкы па вадзе ў Вопціне. А мы, малыя, галёкалі ім услед, а потым ішлі хто куды: хто – дамоў, а хто – у чужы сад. Кожнаму сваё.

(Працяг на стар. 8)

У артыкуле захаваныя словы і выразы, уласцівыя радзіме аўтара. – Рэд.

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Каречна – невялічкае балотнае возерка паміж Аўсюковам і Мамолямі. На картах яго няма. На картах шмат чаго няма. Напрыклад, маленькага азярка ў лагчыне каля Мамоляў. І майго Аўсюкова няма. Назва Каречна (мясцовае вымаўленне Каречна), напэўна, ад карычневай балотнай вады. Некалі там было тхло, і мой дзед, зацятый вудаль, вёдрамі цягаў туды рыбу з іншых азёраў дзеля ажыўлення гэтага возера. І сапраўды ж ажыло! Дый шмат было рыбы.

Каровіца – месца і былая вёска ў сасновым бары каля вялізнага возера, адкуль выцякае рака Дрыса. Вёскі пасля вайны не стала – не было каму там жыць. Часам і возера называлі Каровіцай, хаця на карце яно значыцца як Дрысы. На другім беразе, насупраць (а гэта кіламетраў пяць), была вёска Рэпішча (мясцовае Репішча), дзе пасля вайны засталіся дзве хаты з чыста жаночымі сем'ямі. Рака Дрыса не мае вытока-ручайкі. У самым пачатку – гэта ўжо шырокая салідная рака. Праз яе каля вёскі Перавоз ляжыць вялікі драўляны мост. Далей Дрыса цячэ праз возера Сіньша, раздзяляецца на шмат рукавоў, утварае шмат пратокаў ды выспаў, што няцяжка і заблудзіцца ў гэтым лабірынце. Яна ж злучаецца з возерам Волбам і падыходзіць да былой Папоўкі (ужо гадоў з пяцьдзясят Азёрная!), а гэта ўжо і Забор'е, а там і Аўсюкова.

Красная зямля – гліністае чырвонае поле паміж Папоўкай і Забор'ем. Цяпер забудаванае дамамі Забор'я. Старая вёска засталася за Паповай гарой. Слова «чырвоны» ў нашай гаворцы не было. Было «красный». І без аніякіх там спасылак на старажытнасць, калі «красный» азначала прыгожы. Дарэчы, і слова «прыгожы» ў гаворцы не было. Было так: красівая дзеўка, красівый малец, красівый дзіцёнак, красный сыцяг, краснае неба – на вецер.

Купальня – месца на Вопціне, куды малыя і старэйшыя дзеці хадзілі купацца. Бераг быў травяністы, навокал рос алешнік. А дно там было пясчанае і адлогае. Старэйшыя юнакі і дзяўчаты пільна сачылі за малымі і нават не дазвалялі дужацца ў вадзе. Яны вучылі малых плаваць. Быў нават своеасаблівы іспыт. Насупраць Купальні знаходзіцца Астравок. Адлегласць там невялікая, метраў 30–40. Нам трэ было даплыць да яго і вярнуцца назад. Пасля ты ўжо лічыўся ўмелым плыўцом. Але нагляд з цябе не здымаўся. Скажуць, што гэта выглядае занадта ідылічна і соладка. Аднак на маёй памяці там не ўтапіўся ніводзін малы дзіцёнак.

Пад балатоўкай – месца, зарослае асакой. Там была некалі балацінка, балатоўка, але даўно знікла. Толькі назва захавалася.

Пад ельлю – месца, дзе было трохі ельніку. Аўсюкова тады, як і цяпер, аначалі светлыя сасновыя бары. Ельніку было мала. Тое месца было змрочным, заваленым спархнелымі ялінамі. Праўда, там рос малінік і даваў добры ўраджай. Мы, дзеці, хадзілі туды рэдка, і толькі гуртом.

Паласкальня – месца на Вопціне. Там былі масткі, і жанчыны прыходзілі туды паласкаць бялізну. Тады не было розных пральных парашкоў. Адзінымі сродкамі былі карычневыя кавалкі-поўцагелкі гаспадарчага мыла і шчолак з попелу. (Шчолакам жанчыны мылі і галовы.) Бялізну кіпяцілі ў шчолаку, мылі мылам, складвалі ў вялікія кашолкі і ішлі паласкаць. Адбівалі прайнікам, паласкалі ў возеры разоў колькі. Як памятаю, людзі ў вёсцы былі чыстаплотныя. Летам 2011 года я зноўку наведаў Аўсюкова. І доўга гаваріў з Клаўдзьяй Данчанка. Ёй 86 гадоў, аднак лехі каля хаты чыста выпалатыя, у хаце ўсё прыбранна, чыста і акуратна. Старая загартоўка.

Папова гара – доўгі вал на выездзе з Забор'я ў бок Папоўкі (цяпер Азёрная). Раней там рос арэшнік (дарэчы, болей і не памятаю, дзе былі зараснікі арэшніку). Цяпер гару добраўпарадкавалі і зрабілі «местом народных гуляний». Што само па сабе і не дрэнна.

(Заканчэнне будзе)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 2

Уздоўж: 1. Зямля. 3. Радок. 5. Голас. 9. Грамада. 11. «Золак». 12. Турма. 15. Рана. 16. Сіла. 18. Баян. 19. Буцы. 21. Песня. 22. Есаул. 23. Куляшоў. 27. Адзін. 28. Вясна. 29. Ралля.

Упоперак: 1. «Звязда». 2. Ма. 4. Дым. 6. Ля. 7. Сірата. 8. Шанаванне. 10. Публіцыст. 13. Сасна. 14. Асоба. 17. Купала. 20. «Полымя». 24. Ямс. 25. Аз. 26. Іл.

Зброя службы прыгажосці

3 студзеня вучні СШ № 1 г. Івацэвічы наведалі выстаўку зброі, што размясцілася ў раённым гісторыка-краязнаўчым музеі. У экспазіцыі прадстаўлены прадметы з асабістай калекцыі віцебскага прадпрыемальніка. Для стварэння калекцыі зброі яе ўладальніку Рамазану Махмудаву спатрэбілася больш за дзесяць гадоў. Пачалося ўсё з цікавых падарункаў: ад бацькі маляды чалавек атрымаў кінжал, ад маці – дыван ручной работы. Сувенірныя копіі зброі, што належалі гістарычным асобам, Рамазан заказваў па каталогу. На некаторых відах зброі ёсць надпіс: «Служы прыгажосці, а не гору».

Сярод экспанатаў – пісталеты, мушкеты, аркебузы. На выстаўцы можна пабачыць і зброю часоў Напалеона, і савецкі аўтамат Калашнікава. Вельмі прыемна, што гісторыя «ажывае», і ёсць мажлівасць зацікавіць ёю таленавітую моладзь.

Вялікае захапленне было ў школьнікаў ад мажлівасці ўбачыць на свае вочы зброю розных часоў і народаў. Уражаннямі падзяліўся вучань 7 «Б» класа Аляксей Жук: «Мяне ўласна зброя заўсёды цікавіла і прываблівала. Пасля экскурсіі пачалі ўзнікаць мары пра стварэнне сваёй калекцыі, але на гэта патрэбен час».

Вольга ДАЙЛІД,
настаўніца гісторыі СШ № 1
г. Івацэвічы

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МЭБЛЯ (працяг артыкула). У 2-й пал. XVII ст. разьбяры і сталяры мэбельшчыкі з Віцебска, Шклова, Оршы і інш. працавалі ў Маскве, дзе выраблялі для палацаў і храмаў шафы, крэслы, сталы, куфэркі, аздобленыя разьбой, размалёўкай, залачэннем, абіўкай аksamітам, акоўкай. З канца XVIII ст. пад уплывам класіцызму формы і дэкор мэблі станавіліся больш спакойнымі і ўраўнаважанымі. Шырока ўжываліся тачанне, залачэнне, абіўка тканінамі, металічныя літыя накладкі ў выглядзе маскаронаў (скульптурныя ўпрыгожанні ў выглядзе чалавечага твару або галавы жывёлы, зрэзаных ззаду), звярыных лап і інш. Гладкія плошчы драўніны аздаблялі інкрустацыяй ці мазаікай. Паводле ўзораў, прывезеных з краінаў Зах. Еўропы, беларускія прыгонныя майстры выраблялі мэблю для палацаў і храмаў (гарнітуры для палацаў у Гомелі, Нясвіжы, Жылічах і інш.). Пашырала садова-паркавая чыгунная мэбля, якую выраблялі на мясцовых чыгуналіцейных заводах. Мэбля ў небагатых сядзібах і гарадскім жытлі была больш простая, нярэдка афарбаваная ў адзін колер (звычайна зялёны). Прадметы абсталявання беларускага народнага жылля феадальнай эпохі нешматлікія і простыя, выконвалі чыста ўтылітарныя функцыі. Паводле канструкцыйных і тэхналагічных асаблівасцяў мэбля была рухомай (стол, звычайна на козлах, услон, зэдлік, тапчан, ёмістасці для захоўвання побытавых рэчаў, у залежнасці ад патрэбы – калыска) і нерухомай (лава, паліца, палаці, палок, крукі-вешалкі і інш.). Яна стваралася разам з хатаю і ўтва-

рала з яе інтэр'ерам адзінае цэлае. Нярэдка для вырабу мэблі ўжывалі ствалы дрэваў з каранямі і адгалінаваннямі, што ўтваралі ножкі. Абсталяванне народнага жылля вызначалася прадуманасцю, функцыянальнасцю, кожная рэч мела сваё месца, замацаванае шматвяковымі традыцыямі. Рабілі мэблю звычайна самі гаспадары ці мясцовыя майстры-саматужнікі. Больш разнастайнай стала народная мэбля з канца XIX ст. Набылі напырэнне сталы на ножках, куфры, шафы, канапы, ложка, крэслы, падвясныя паліцы ці шафкі для посуду. Павялічылася колькасць рамеснікаў-мэбельшчыкаў, у многіх гарадах і мястэчках працавалі майстэрні, у Бабруйску – мэблевая фабрыка. У Гомелі, Магілёве, Давыд-Гарадку (Столінскі р-н), Лахве (Лунінецкі р-н) і інш. выраблялі мэблю, плеченую з лазы (камплэкт такой мэблі экспанавалася на 2-й Усерасійскай саматужніцкай выстаўцы ў Петраградзе ў 1913 г.). Характар дэкору плеченай мэблі канца XIX – пач. XX ст. вызначаўся ўплывам стылю мадэрн, драўляная мэбля з гарадскіх майстэрняў багата аздаблялася рэльефнай разьбой, такарнымі элементамі, фляндройкай, якая імітавала карэльскую бярозу, і інш. Гісторыя народнай мэблі звязаная з развіццём мастацкіх стыляў – класіцызму, ампіру і асабліва барока. Найбольш пашыранымі спосабамі аздаблення былі прапілоўка, аналагічная народнай архітэктурнай разьбе, расфарбоўка пад каштоўныя пароды дрэва ці размалёўка расліннымі ўзорамі (напрыклад, агоўскія куфры, давыд-гарадоцкія куфры).

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)